نوع مقاله: پژوهشی
دریافت مقاله: ۱۴۰۲/۰۸/۰۳
پذیرش مقاله: ۱۴۰۳/۱۰/۱۶
صفحات: ۷۴-۶۳
10.52547/mmi.2445.1

سنجش رضایت‌مندی از احیای محور تاریخی چهارباغ عباسی با تأکید بر بعد فرهنگی– اجتماعی *

مینا هرندی** حمید صابری*** زهرا حسنی**** محدثه کشاورز*****

چکیده

چهارباغ عباسی به‌عنوان یکی از مهم‌ترین فضاهای شهری در اصفهان ایفای نقش می‌کند و به‌خوبی می‌تواند همچون عنصری تأثیرگذار در تبلور مفهوم حس مکان برای مخاطبان خود ظاهر شود. وجود محور طبیعی زاینده‌رود و محورهای سبز در تقاطع با محور تاریخی چهارباغ، کیفیت‌های کالبدی این فضای شهری را دوچندان کرده است. این شرایط در مجموع، بستر مطلوبی را برای استفاده شهروندانِ پیاده از این فضای شهری فراهم نموده است. این پژوهش درراستای سنجش نظرات در رابطه با احیای محور چهارباغ عباسی با تأکید بر تأثیرات فرهنگی- اجتماعی است و در ماهیت خود، پژوهشی کاربرمحور می‌باشد. از ضرورت‌های مهم مطالعهٔ تأثیرات فرهنگی- اجتماعی پیاده‌راه چهارباغ عباسی می‌توان به ماهیت دوجانبه و قوی کالبدی و اجتماعی آن اشاره کرد. لذا هدف اصلی در طرح احیای محور فرهنگی- تاریخی چهارباغ عباسی با عملکرد پیادهٔ شهری-گردشگری، این است که ضمن احیای چهارباغ عباسی، بخشی از منظر تاریخی اصفهان در مهم‌ترین و اثرگذارترین دورهٔ تاریخی خود در طرح جدید نمود یابد. دراین‌راستا، از رویکردی کیفی و روش نظریهٔ زمینه‌ای استفاده شد. اطلاعات با بهره‌گیری از مصاحبه‌هایِ عمیق صورت‌گرفته با متخصصین شهری به دست آمد که در قالب نمونه‌گیری افراد ماهر براساس تخصص انتخاب شدند. همچنین ازطریقِ مصاحبه با گردشگران و کسبه که به‌صورت نمونه‌گیری هدفمند بود، اطلاعات جمع آوری گردید. نتایج به‌دست‌آمده در قالب مدل زمینه‌ای و مقولهٔ هسته‌ای درراستای سنجش رضایت‌مندی از احیای محور ارائه گردید. در نهایت این‌چنین حاصل شد که توجه به نشانه‌های تاریخی و هویت تاریخی‌محور، تداعی خاطرات جمعی، همه‌شمولی، توسعهٔ گردشگری و مبلمان شهری در میان سه گروه مصاحبه‌شونده بیشترین اهمیت را داشته‌اند.

واژگان کلیدی: پیاده‌راه، محور تاریخی، چهارباغ عباسی.

---

* این مقاله، برگرفته از طرحی پژوهشی از شهرداری اصفهان با عنوان "مطالعه تأثیرات فرهنگی اجتماعی پیاده‌راه چهارباغ عباسی (متفا)" می‌باشد.

** دکتری شهرسازی، مرکز تحقیقات گردشگری، واحد نجف‌آباد، دانشگاه آزاد اسلامی، نجف‌آباد (نویسنده مسئول). Minaharandi@sar.iaun.ac.ir
*** دانشیار گروه جغرافیا، مرکز تحقیقات گردشگری، واحد نجف آباد، دانشگاه آزاد اسلامی، نجف آباد، ایران..
**** کارشناس‌ارشد برنامه‌ریزی‌شهری، مرکز تحقیقات گردشگری، واحد نجف آباد، دانشگاه آزاد اسلامی، نجف آباد، ایران.
***** کارشناس‌ارشد برنامه‌ریزی‌شهری، مرکز تحقیقات گردشگری، واحد نجف آباد، دانشگاه آزاد اسلامی، نجف آباد، ایران.

مقدمه

حرکت پیاده طبیعی‌ترین، قدیمی‌ترین و ضروری‌ترین شکل جابه‌جایی انسان در محیط است. پیاده‌روی هنوز مهم‌ترین امکان برای مشاهده مکان‌ها، فعالیت‌ها و احساس شور و تحرک زندگی و کشف ارزش‌ها و جاذبه‌های نهفته در محیط به شمار می‌رود. پیاده‌روی از اهمیت اساسی در ادراک هویت فضایی، احساس تعلق به محیط و دریافت کیفیت‌های محیطی برخوردار می‌باشد (پاکزاد، ۲۷۱:۱۳۹۱). مسیر یک پیاده‌راه می‌تواند نیازهای گوناگون شهروندان را برآورده سازد و درعین‌حال هویت خاص خود را داشته باشد، به شهروندان احساس آرامش و امنیت ببخشد و درواقع بستر زندگی شهری افراد، توقع‌های آنان را برآورده سازد و احساس تعلق به فضا را تقویت کند (رسولی و رحیم دخت خرم، ۱۳۸۸: ۱۰۴). در طول سه دهۀ اخیر، در نتیجۀ اوج‌گیری و حاد شدن مشکلات شهری مانند آلودگی محیط، دشواری رفت‌وآمد، ناامنی راه‌ها، انحطاط مراکز تاریخی شهرها، افت کیفیت فضاهای شهری، مشکلات خرید، دسترسی به خدمات، مشکلات رفت‌وآمد ناتوانان، افزایش فشارهای روانی، و افول ارزش‌های بصری واکنش گسترده‌ای علیه سلطه حرکات موتوری و کاهش تحرکات پیاده به وجود آمده است. چنین شرایطی ایجاب می‌کند که مدیران، برنامه‌ریزان و طراحان هرچه سریع‌تر عابر پیاده را به‌عنوان یک انسان و شهروند و نه یک عامل مزاحم به رسمیت بشناسند و به تأمین نیازهای او بپردازند. در اواخر قاجار و اوایل پهلوی، ماشین و تحولات کالبدی مربوط به آن وارد شهرهای بزرگ ایران ازجمله اصفهان شد و به‌سرعت در اغلب فضاهای شهری توسعه یافت. فضای شهری چهارباغ که در دوران صفوی از محورهای اصلی باغ‌شهر اصفهان بود، محوری کاملاً پیاده محسوب می‌شد اما در دوران پهلوی با ورود اتومبیل به اصفهان و طراحی محورهای سواره، دچار تحولات کالبدی زیادی شد (پورمختار، ۱۳۹۲: ۹۲). در مورد محور چهارباغ عباسی اصفهان که اکنون به‌عنوان پیاده‌راهی عریض در اذهان مردم شهر شناخته می‌شود، هرچند با نظر به خسارت‌هایی که بر بدنۀ آن متحمل شده است، اما گامی مهم درراستای احیای این محور تلقی می‌شود. قطعاً این تغییر مهم در محدود ساختن عبور سواره از این محور، تأثیرات فراوانی بر عملکرد این محور و همچنین بر فرهنگ استفادۀ محورهای پیاده‌مدار در شهر اصفهان داشته است.

چهارباغ، بدون تردید، یکی از ارزشمندترین محورهای شهری در تاریخ کشور ماست. محوری که به‌سبب برخورداری از ابعاد تشریفاتی و یادمانی، با کارآمدی تمام، نه‌تنها در بیش از ۴ قرن در تحولات اصفهان حضور فعال داشته، بلکه گسترش شهر را هدایت کرده و آن را تحت‌تأثیر قرار داده است. این محور در جایگاه یک خیابان شهری متعارف هم، نه‌تنها برای پاسخ‌گویی به نیازهای دوران تسلط حرکت سواره به تعریض نیاز نداشته، بلکه در طول خود امتداد یافته و به بیش از سه برابر طول اولیه رسیده است. پس باتوجه‌به این توان پایدار، چهارباغ در همۀ ابعاد عملکردی و فضایی خود یگانه‌ترین محور شهری تاریخی در کشور ما محسوب می‌شود و به همین سبب، ارزش میراثی دارد.

بررسی تحولات چهارباغ در ۵ دهۀ گذشته بیانگر افت منزلت آن، به‌ویژه در زمینۀ کیفیت فعالیتی، محیطی و فضایی بوده است. ارزیابی مطالبات مردمی در ابعاد مختلف کالبدی و بروز تعاملات اجتماعی در محور چهارباغ با نظر به افت‌وخیزهای فراوان آن و تجربه‌ای چند میلیاردی اهمیت بالایی دارد چراکه بازخورد حاصل از آن قطعاً به تعریف پروژه‌های مهم این‌چنینی در شهر اصفهان کمک شایانی خواهد کرد.

از ضرورت‌های مهم دیگر می‌توان به ماهیت دوجانبه و قوی کالبدی و اجتماعی چهارباغ اشاره کرد. ازآنجاکه این محور صرفاً در قالب پیاده‌راه تعریف شده است، می‌تواند بستری برای رویدادهای مهم فرهنگی- اجتماعی اصفهان باشد. ضمناً با در نظر گرفتن پیشینه و سابقۀ غنی تاریخی این محور، تبلور تأثیرات فرهنگی- اجتماعی چهارباغ در قالب منظر فرهنگی باتوجه‌به گنجینۀ خاطرات نهفته در اذهان مردم اصفهان از این محور می‌تواند بسیار جالب توجه باشد. تا حدی که می‌توان با بهره‌گیری از تأثیرات فرهنگی- اجتماعی موجود و جاری در این محور و برنامه‌ریزی‌های آینده، چهارباغ عباسی را در قالب مؤلفه‌های مفهوم نوین مکان- رخداد تعریف کرد. بدین منظور که هرچه بیشتر جایگاه اجتماعی آن در سطح محلی و ملی تثبیت شود. در نتیجه محور تاریخی چهارباغ عباسی، به‌عنوان یکی از مهم‌ترین محورهای فرهنگی و تاریخی ایران، نقشی بی‌بدیل را در هویت شهری اصفهان ایفا می‌کند. باتوجه‌به اقدامات صورت‌گرفته برای احیای این محور، بررسی میزان رضایت‌مندی ذی‌نفعان، ازجمله گردشگران و کسبه، می‌تواند معیاری کلیدی برای ارزیابی موفقیت این اقدامات باشد. تأکید بر ابعاد فرهنگی- اجتماعی در این پژوهش، اهمیت تعاملات انسانی، تقویت حس تعلق به مکان و ارتقای کیفیت زندگی شهری را برجسته می‌سازد. این سنجش نه‌تنها به درک بهتر تأثیرات احیای محور کمک می‌کند، بلکه می‌تواند به

ارائه پیشنهادهایی برای بهبود برنامه‌های آینده درراستای حفظ میراث فرهنگی و توسعهٔ پایدار شهری منجر شود. لذا اهداف این طرح را می‌توان سنجش نظرات پیرامون پروژهٔ احیای محور چهارباغ عباسی از دیدگاه مدیریت شهری و مردم، شناسایی مطالبات محقق‌نشده، و کاستی‌های احتمالی فراموش‌شده درراستای تعریف پروژه‌های آتی برشمرد.

پیشینه پژوهش

کتاب «مـرگ و زندگی شهرهای بزرگ امریکایی» اثر جین جیکـوبز (۱۹۶۱) از اولـین پـژوهش‌هایی است کـه در آن بـر حرکـت عـابران پیـاده در فضاهای شهری تأکید شده است. جیکوبز در کتاب مرگ و زندگی شهرهای بزرگ آمریکایی و در نظریهٔ چشمان خیابان و مفهوم سرمایه اجتماعی، مؤلفه‌های کیفیت مطرح‌شده در رابطه با پیاده‌مداری را چنین بیان می‌کند؛ تعیین حدومرز فضاهای عمومی و خصوصی، جهت‌گیری ساختمان‌های رو به معبر، تنوع فعالیت‌ها در شبانه‌روز، امکان کنترل اجتماعی توسط ساکنان، تقویت تعاملات اجتماعی، نقش پیاده‌روها در تقویت هم‌سازی کودکان با جامعه، و سرزندگی ازحیث اقتصادی. اسپرای رگن، دیگر صاحب‌نظری است که در اوسط دهه ۱۹۶۰ بر نقش حرکت پیاده در فضاهای شهری تأکید داشته است. تمرکز اصلی رگن بر روی طراحی شهری است. ازنظرِ او فضای شهری محل تمرکز فعالیت‌ها است و اینکه با ایجاد فضای باز به‌صورت عامل مکمل می‌توان از سختی و رسمی بودن فضاهای شهری کاست. او همچنین از پیاده‌روی به‌عنوان معیار و مقیاس مناسب در طراحی شهری و ایجادکنندهٔ بیشترین سطح تماس با یک مکان که برای هرگونه قرارگاه انسانی بسیار ضروری است، نام می‌برد (ثقه‌الاسلامی و کلاته رحمانی، ۱۳۹۴).

رنجبر و رئیس‌اسماعیلی (۱۳۸۹) در مقالهٔ "سنجش کیفیت پیاده‌راه‌های شهری در ایران" بـه ارزیـابی کیفیت پیاده‌راه صف تهران به‌عنوان نخستین پیاده‌راه تهران براساس تعـدادی مؤلفـه همچـون تنـوع، انعطـاف‌پـذیری، دسترسـی و نفوذپـذیری، آسایش و راحتی، نظافت و پاکیزگی، خوانایی، حفظ هویت، کارایی، فرم وکالبد، تمایز و تشخیص، و سرزندگی و پویایی پرداخته‌اند.

پورمختار در مقالهٔ "بررسی میزان پیاده‌مداری در خیابان چهارباغ اصفهان و تأثیر آن بر تعامل اجتماعی شهروندان" (۱۳۹۲)، با هدف شناخت میزان پیاده‌مداری در خیابان چهارباغ اصفهان و تأثیر آن بر کیفیّت ارتباطات اجتماعی مردم، نخست به بررسی مفهوم پیاده‌محوری و شهروندگرایی در شهرسازی و شناسایی شاخصه‌های آن در فضاهای شهری پرداخته است. سپس با نگاهی به سیر تاریخی شکل‌گیری و تحولات فضای شهری خیابان چهارباغ اصفهان، برخی ویژگی‌های پیاده‌مدار این فضای شهری تاریخی و تأثیر آن را بر کمّیت و کیفیّت تعاملات اجتماعی شهروندان، مورد کشف و بازشناسی قرار داده است.

پورحیدر شیرازی و آرایش آرانی (۱۳۹۴) با روش تحلیلی اسنادی، با هدف ایجاد بستری مناسب جهت تعاملات اجتماعی در شهرها درراستای ساماندهی مراکز شهری و ترویج زندگی پیاده در شهر و همچنین توسعهٔ پیاده‌راه‌ها مقاله‌ای تحت‌عنوان "ساماندهی مراکز شهری با تکیه بر شاخص پیاده‌محوری" به رشته تحریر در آوردند. آن‌ها در این مقاله بافت مرکزی و تاریخی منطقه ۳ شهر اصفهان و گذرهای موجود در این بافت را باتوجه‌به شاخص‌ها و معیارهای مطلوبیت مسیرهای پیاده و توقعات شهروندان از مسیرهای پیاده مورد بررسی قرار داده، و با شناخت مسائل و مشکلات پیاده‌راه‌های بافت تاریخی اصفهان به ارائه پیشنهادات جهت بهبود مسیرها پرداختند. در این حین از نمونه موردی‌های داخلی و خارجی پیاده‌راه‌های موفق نیز بهره جستند.

حبیبی و حقی (۱۳۹۷) در پژوهش "مقایسه تطبیقی کیفیت پیاده‌راه‌ها در ایران و خارج کشور" تلاش کرده‌اند با شناسایی شاخص‌هایی معتبر به مقایسهٔ تطبیقی نمونه‌هایی از پیاده‌راه‌های موفق در داخل و خارج از کشور بپردازند تا از این طریق بتوان مهم‌ترین نواقص پیاده‌راه‌های داخلی را به نسبت نمونه‌های خارجی شناسایی کرد. روش پژوهش آن‌ها توصیفی-تحلیلی و مبتنی‌بر مطالعات اسنادی و میدانی است. نتایج پژوهش نشان می‌دهد کیفیت پیاده‌راه‌های داخلی نسبت به نمونه‌های موفق خارجی به‌طور محسوسی پایین‌تر است. یکی از اصلی‌ترین علل آن کم‌توجهی به مسائل اجتماعی-مدیریتی در فرایند برنامه‌ریزی و طراحی پیاده‌راه است. لذا توجه به نیازهای ذی‌نفعان در فرایند طراحی، تنوع کاربران محیط، انعطاف‌پذیری طرح و خارج شدن از نگاه صرفاً ترافیکی به پیاده‌راه‌ها، از پیشنهادات کلی این پژوهش است.

شیخ‌حسنی و همکاران (۱۴۰۰) در پژوهش خود با هدف بررسی آثار اجتماعیِ برجای‌مانده از تغییر کارکردهای میادین و معابر بخش مرکزی شهر رشت از محور سواره به محور پیاده‌راه، با روش توصیفی- تحلیلی و با استفاده از پرسش‌نامهٔ محقق‌ساخته به این نتایج دست یافته‌اند؛ احداث این پیاده‌راه در خلق فضایی برای آرامش روحی و روانی عابران، افزایش امنیت اجتماعی، ارتقای فرهنگ و آداب شهرنشینی، ترویج فرهنگ پیاده‌روی و استفاده از حمل‌ونقل عمومی، انجام

فعالیت‌های فراغتی تفریحی، شکل‌گیری خاطرات فردی و جمعی، تقویت حس تعلق به مکان و دلبستگی به فضای بخش مرکزی شهر، تأثیر مطلوبی دارد و سبب بهبود وضع ارتباطات اجتماعی شهروندان با یکدیگر می‌گردد. حتی در جذب بیشتر گردشگران و افزایش ماندگاری آن‌ها در شهر و به‌تبع آن در رونق اقتصادی محدودهٔ بخش مرکزی شهر، تأثیرات مثبتی به‌همراه دارد.

غفاری گیلانده و محمدی (۱۴۰۱) در مقالهٔ خود با هدف ارزیابی ابعاد سرزندگی در پیاده‌راه اسفریس شهر اردبیل با روش توصیفی- تحلیلی و با استفاده از پرسش‌نامهٔ محقق‌ساخته و تحلیل نتایج نظرات شهروندان با آزمون تی‌تک نمونه‌ای و فریدمن، به این نتایج دست یافته‌اند؛ بعد کاربری و فعالیت، بعد کالبدی، بعد دسترسی و ارتباطات و بعد زیست‌محیطی در وضعیت نسبتاً مطلوب و تا حدی بالاتر از حد متوسط است و شهروندان رتبه‌بندی متفاوتی از ابعاد سرزندگی پیاده‌راه دارند.

باتوجه‌به بررسی‌های صورت‌گرفته، در پژوهش‌های پیشین به بررسی رضایت‌مندی از احیای محورهای تاریخی با تمرکز بر چهارباغ عباسی از دیدگاه مدیریت شهری و مردم پرداخته نشده است. لذا این پژوهش می‌تواند گام مؤثری درجهتِ ارتقای کیفیت این محور و پروژه‌های مشابه آینده باشد.

مبانی نظری

پیاده‌راه

پیاده‌راه مفهومی است که از سال ۱۹۵۰ میلادی مطرح شد و برای رقابت با حومه‌های شهری، از طریق آن، اقدام به کاهش بار ترافیک از خیابان‌های قدیمی مرکز شهر کاهش شد. این اقدام اگرچه با موفقیت چندانی در شهرهای امریکایی مواجه نشد ولی برای مراکز شهرهای اروپایی که بافتی متراکم و کوچه‌هایی تنگ داشتند، نتایج مثبتی به همراه داشت (حبیبی و حقی، ۱۳۹۷: ۷). پیاده‌راه‌ها، معابری با بالاترین حد از نقش اجتماعی هستند که در آن‌ها تسلط کامل با عابر پیاده است و از وسایل نقلیهٔ موتوری تنها به‌منظور سرویس‌دهی به زندگی جاری در معبر استفاده می‌شود. پیاده‌راه‌ها، ابزاری برای فعالیت جمعی است به‌خصوص در ارتباط با اقتصاد شهری، کیفیت محیطی و سلامت اجتماعی (پاکزاد، ۱۳۹۱: ۲۷۴-۲۷۳).

تأثیرات فرهنگی و اجتماعی پیاده‌راه

ارزیابی تأثیر اجتماعی در دهه ۱۹۷۰ تنها در بعد محیط‌زیستی مطرح بوده است ولی امروزه ارزیابی تأثیر اجتماعی دربرگیرندهٔ فرایندهای اجتماعی، شناسایی و مدیریت ابعاد اجتماعی اقدامات توسعه‌ای است. ارزیابی تأثیرات اجتماعی و فرهنگی ازآن‌رو حائز اهمیت است که هر برنامه و اقدام توسعه‌ای، تأثیراتی مثبت و یا منفی بر جامعهٔ هدف و اجتماعات پیرامونیِ خود بر جای می‌گذارد (علی‌نژاد و همکاران، ۱۳۹۸: ۳۳۴). ازطرفی از گذشته‌های دور پیاده‌راه‌ها کارکردی فیزیکی، اجتماعی و فرهنگی داشته‌اند. بسیاری از تعاملات اجتماعی نیز در این فضاها شکل گرفته است. در چند دههٔ گذشته، پیاده‌راه یکی از مفاهیم توسعه پایدار شهری بود و فضای آن برای سلامت، محیط‌زیست و اقتصاد مفید بود. پیاده‌راه‌ها ممکن است به روابط مثبت ضعیف یا عدم روابط و هم‌بستگی عمدهٔ اجتماعی و احساسِ اجتماعی منجر شوند (زنگنه شهرکی و همکاران، ۱۳۹۷: ۲۴۶-۲۴۵).

روش پژوهش

این پژوهش، با رویکردی کیفی و روش استقرایی، به‌صورت مشارکت‌محور انجام شده و از نظریهٔ زمینه‌ای برای تحلیل داده‌ها بهره گرفته است. داده‌ها ازطریقِ مصاحبه‌های عمیق گردآوری شده‌اند که شامل دو گروه اصلی می‌شوند: گروه اول، متخصصین شهری که با روش نمونه‌گیری هدفمند براساس تخصص انتخاب شده‌اند، و گروه دوم، گردشگران و کسبه‌ای هستند که به‌صورت تصادفی و هدفمند در محور چهارباغ عباسی با آن‌ها مصاحبه شده است. در بخش کیفی تحقیق، ابتدا مطالعات اسنادی و سپس مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته انجام شده است. مصاحبه‌ها تا رسیدن به اشباع نظری ادامه یافت و با هر فرد مصاحبه‌ای عمیق، صورت گرفت. همچنین، مصاحبه‌هایی با متخصصین شهری براساس پیشنهاد ناظر پروژه انجام شد. تحلیل داده‌ها با استفاده از روش نظریه زمینه‌ای و در سه مرحلهٔ کدگذاری باز، محوری و گزینشی انجام شده است.

در روش نظریهٔ زمینه‌ای گردآوری، نظم دادن و تجزیه‌وتحلیل داده‌ها به هم وابسته و هم‌زمان انجام می‌شوند. این قسمت، فرایند اصلی ساختن نظریه است. روش تحلیل داده‌ها ازطریقِ شناسه‌گذاری انجام می‌شود و به فرایندی از تحلیل اشاره می‌کند که از خلال آن مفاهیم شناخته‌شده و ابعاد و ویژگی‌های آن‌ها کشف می‌شوند. در اصل در نظریهٔ زمینه‌ای براساس تشخیص و شناساندن مفاهیم موجود در داده‌ها ازطریقِ شناسه‌گذاری عبارات عمل می‌شود (لک، ۱۳۹۲: ۵۱).

موردپژوهی

خیابان چهارباغ عباسی در سال ۱۰۰۶ ه.ق. و در زمان شاه‌عباسِ اول احداث شده است. یکی از محورهای اصلی طرح باغ‌شهر اَصفهان را خیابان عریض و طویل چهارباغ تشکیل می‌داد که ناحیهٔ شاهی، در شمال زاینده‌رود را با گذشتن از پل الله‌وردی‌خان به منطقهٔ ییلاقیِ وسیع هزارجریب متصل می‌کرد. محور چهارباغ عباسی در تلفیقی زیبا با رودخانهٔ زاینده‌رود و سی‌وسه پل، یک حوزهٔ وسیع عملکردهای تفریحی و سیاحتی را در ساختار کالبدی شهر صفوی تشکیل می‌داد. خیابان چهارباغ براساس یک برنامه و طرح هندسی، در تقاطع با محور زاینده‌رود، احداث شده و با آن چهار قسمت اصلی شهر (چهارباغ) شکل گرفته و در هر دو طرف خیابان، باغ‌های سلطنتی احداث گردیده است. با احداث سی‌وسه پل، خیابان چهارباغ تا کوه صفه در جنوب شهر ادامه یافت و در انتهای چهارباغ، باغ بزرگ و بی‌نظیر هزارجریب قرار گرفت. چهارباغ با باغ‌های زیبا و متعدّدی که داشت، یکی از مهم‌ترین تفرّج‌گاه‌های داخلی اصفهان در دورهٔ صفوی محسوب می‌شد (پورمختار، ۱۳۹۲: ۹۴). امروزه محور چهارباغ عباسی اصفهان باوجود کاربری‌های متنوّع شهری، ازجمله فضاهای تجاری مانند بازارچه‌های سنّتی و مجتمع‌های تجاری جدید (پاساژها) و همچنین فضاهای فرهنگی مانند مدارس دینی، فرهنگ‌سراها، سینماها و کتاب‌فروشی‌ها و نیز بسیاری از فضاها و کاربری‌های متنوع اداری، مسکونی، تفریحی، گردشگری و ورزشی، به یکی از فضاهای شهری پویا برای شهروندان تبدیل شده است. از طرف دیگر، وجود فضاهای سبز مطلوب و نیز وجود نهرهایی در پای درختان باعث بهبود طراوت و سرزندگی کالبدی این خیابان شده است. وجود محور طبیعی زاینده‌رود و محورهای سبز در تقاطع با محور تاریخی چهارباغ، کیفیت‌های کالبدی این فضای شهری را دو چندان کرده است. این شرایط در مجموع بستر بسیار مطلوبی را برای استفادهٔ شهروندان پیاده از این فضای شهری فراهم نموده است.

یافته‌ها و بحث

پس از اتمام مصاحبه‌ها، نتایج حاصل از آن‌ها جمع‌بندی گردید. در پژوهش صورت‌گرفته کدگذاری باز در دو گروه بومی (کسبه) و غیربومی (گردشگران) انجام شد. در کدگذاری باز، روش تحلیل مصاحبه و مشاهدات اولیه همراه با تحلیل خط‌به‌خط استفاده شد. کدگذاری باز در گروه مدیریت شهری با روش گرفتن مفهوم از سند کامل مصاحبه، انجام شده است. در ادامهٔ کار به بررسی نتایج حاصل از مقوله‌های سطح اول پرداخته شد و از بین کدهای به‌دست‌آمده، مقولاتی که بیشترین تکرار را بین مصاحبه‌شوندگان داشتند، براساس تعداد فراوانی آن‌ها دسته‌بندی شدند.

در گروه مدیریت شهری که ۹ نفر از مدیران شهری را شامل می‌شود و سؤالات از آنان پیرامون میزان موفقیت احیای فضایی چهارباغ عباسی، کاستی‌ها در ابعاد مختلف، انتظارات و پیشنهادات تکمیلی باتوجه‌به جایگاه محور می‌باشد، مقولهٔ رضایت از طراحی و گسترش پیاده‌راه‌ها بیشترین تکرار را دارد. بعد از آن، توجه به آثار و نشانه‌های تاریخی و پیاده‌راه‌سازی

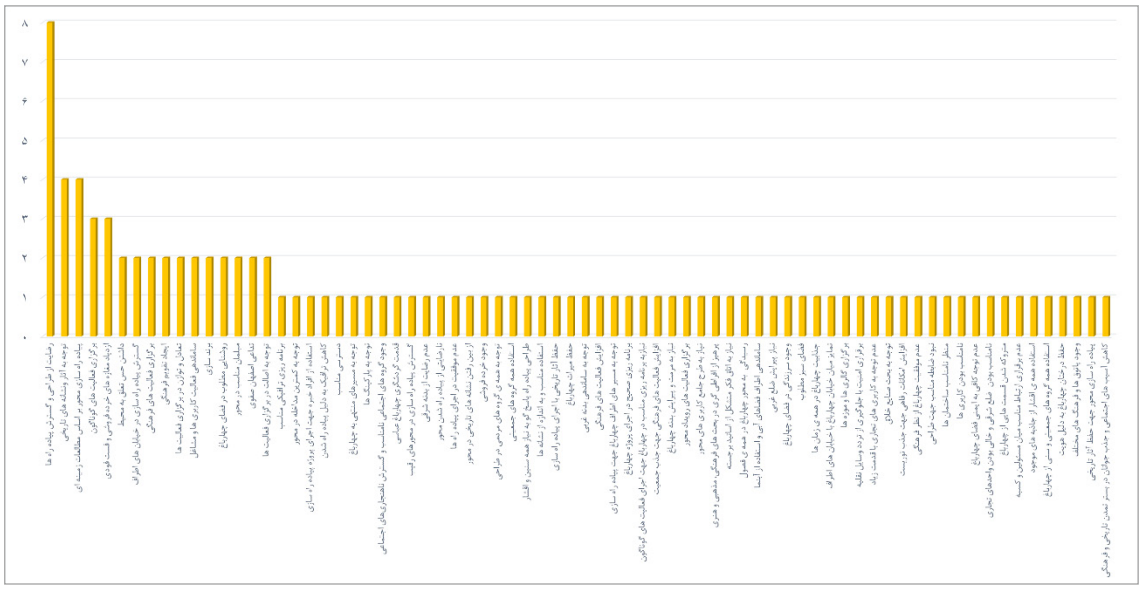

شکل ۱. نمودار فراوانی مقولات سطح اول از گروه مدیریت شهری (نگارندگان، ۱۴۰۱)

محور براساس مطالعات زمینه‌ای، بیشترین فراوانی را به خود اختصاص دادند. در نمودار شکل ۱، فراوانیِ مقولات سطح اول از گروه مدیریت شهری ارائه شده است.

در گروه گردشگران، مصاحبه با ۲۱ نفر از شهروندان تا رسیدن به اشباع نظری، انجام شده است. در میان گروه غیربومی ۵۲ درصد مصاحبه‌شوندگان مرد بودند و مابقی را زنان تشکیل می‌دادند. ۶۲درصد افراد مدرک تحصیلی لیسانس و ۱۰درصد مدرک فوق‌لیسانس و مابقی مدرک دیپلم و فوق‌دیپلم داشتند. در این گروه، تفریحی بودن محور مقوله‌ای است که دارای بیشترین تکرار می‌باشد. بعد از این مقوله، به رضایت از طراحی و گسترش پیاده‌راه‌ها اشاره گردیده است. در شکل ۲، فراوانی مقولات سطح اول از گروه غیربومی ارائه شده است.

درگروه بومی مصاحبه با ۱۹ نفر از کسبه تا رسیدن به اشباع نظری، انجام شده است. در میان کسبه ۹۵درصد مصاحبه‌شوندگان مرد بودند، ۴۲درصد مدرک تحصیلی دیپلم و ۳۷درصد مدرک لیسانس داشتند. در این گروه، سابقهٔ سکونت بالا در محور بیشترین فراوانی را به خود اختصاص داد. بعد از آن به مبلمانِ مناسب و استفاده از نشانه‌های تاریخی- اسلامی اشاره شد. در شکل ۳، فراوانی مقولات سطح اول از گروه بومی ارائه گردیده است.

پس از جمع‌بندی شناسه‌گذاری باز و ارائه فراوانی داده‌ها، شناسه‌گذاری محوری در تحلیل داده‌ها صورت پذیرفت. بدین صورت که مفاهیم مرتبط با یکدیگر در یک مقولهٔ جدید دسته‌بندی و در انتها هریک از مقولاتِ استخراج‌شده از مرحلهٔ قبل در یکی از ابعاد تعاملی، پیامدی، علّی دسته‌بندی گردیدند. در جدول ۱ به ارائه مفاهیم، مقولات و ابعاد مستخرج از هرکدام پرداخته شده است.

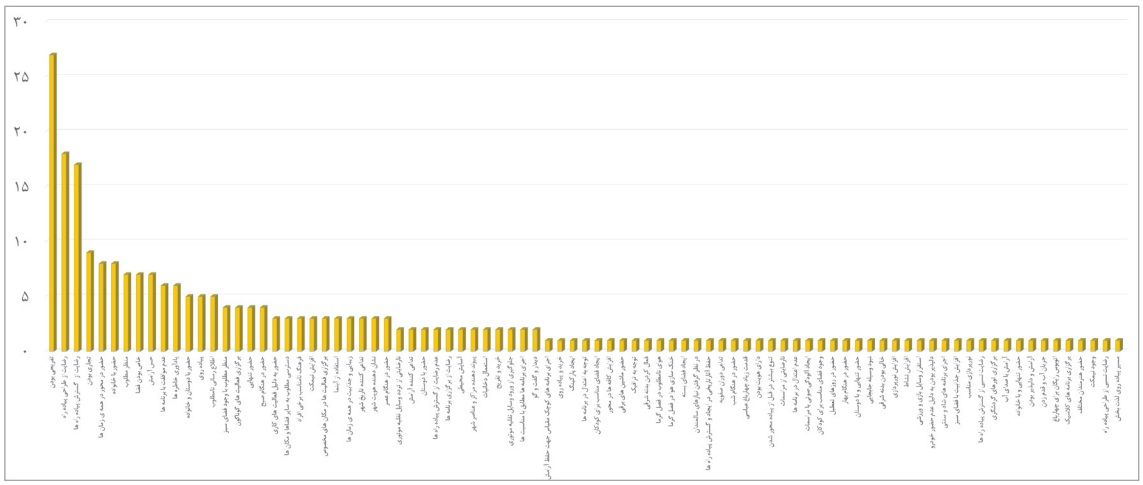

شکل ۲. فراوانی مقولات سطح اول از گروه غیربومی (نگارندگان، ۱۴۰۱)

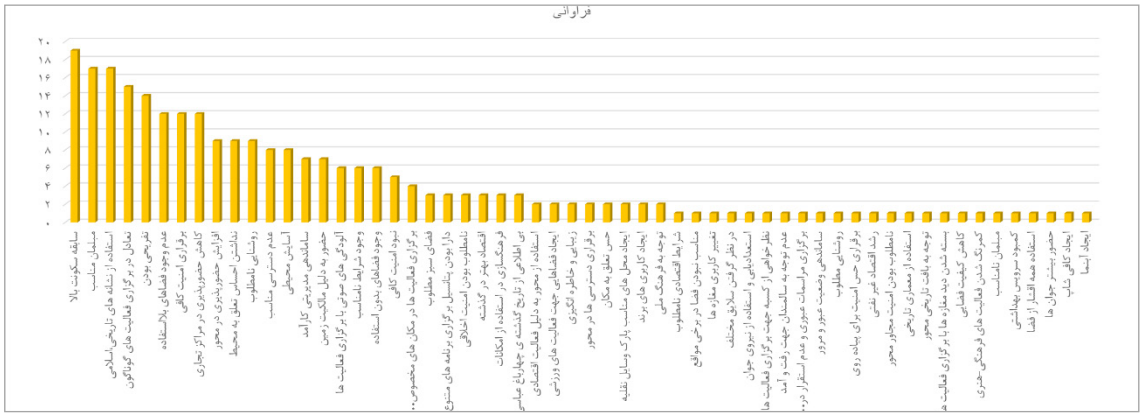

شکل ۳. فراوانی مقولات سطح اول از گروه بومی (نگارندگان، ۱۴۰۱)

جدول ۱. مفاهیم، مقولات و ابعاد آن

مفاهیم	مقولات	ابعاد مقولات
یادآوری خاطره‌ها، تجدید خاطرات، زیبایی و خاطره‌انگیزی، حس تعلق به مکان، سابقه سکونت بالا	تداعی خاطرات جمعی	تعاملی
استفادهٔ مناسب و به‌اندازه از نشانه‌ها	المان و نشانه‌های شهری	پیامدی
توجه به همهٔ گروه‌های مردمی در طراحی، استفادهٔ تمام اقشار از جاذبه‌های موجود، استفادهٔ تمام گروه‌های جمعیتی، استفادهٔ تمام گروه‌های جمعیتی و سنی از چهارباغ، طراحی پیاده‌راه پاسخ‌گو به تمامی سنین و اقشار، حضور با دوستان و خانواده، حضور تنهایی و با دوستان، حضور با خانواده، حضور با دوستان، وجود فضای مناسب برای کودکان، حضور تنهایی و با خانواده، حضور تنهایی، استفادهٔ تمام اقشار از فضا، حضور بیشتر جوان‌ها.	همه‌شمولی	تعاملی
ازدیاد مغازه‌های خرده‌فروشی و فست‌فودی، نارضایتی از بدنهٔ شرقی، نارضایتی از پیاده‌راه شدن محور، عدم موفقیت در اجرای پیاده‌راه‌ها، از بین رفتن نشانه‌های تاریخی در محور، وجود خرده‌فروشی، عدم موفقیت چهارباغ ازنظرِ فرهنگی، نبود ضابطهٔ مناسب جهت طراحی، منظر نامناسب ساختمان‌ها، نامناسب بودن کاربری‌ها، عدم توجه کافی به ایمنی فضای چهارباغ، نامناسب بودن ضلع شرقی و خالی بودن واحدهای تجاری، متروکه شدن قسمت‌هایی از چهارباغ، عدم برقراری ارتباط مناسب میان مدیریت شهری و کسبه، اطلاع‌رسانی نامطلوب، تنوع بیشتر در قبل از پیاده‌محور شدن، عدم موافقت با برنامه‌ها، عدم اعتدال در برنامه‌ها، نارضایتی از گسترش پیاده‌راه‌ها، نارضایتی از تردد وسایل نقلیه موتوری، نارضایتی از طراحی و گسترش پیاده‌راه‌ها، ایجاد آلودگی صوتی با وجود مراسمات، نبود وسیلهٔ جابجایی، خالی بودن بدنهٔ شرقی، کاهش حضورپذیری در مراکز تجاری، نداشتن احساس تعلق به محیط، بسته شدن دید مغازه‌ها با برگزاری فعالیت‌ها، کاهش کیفیت فضایی، بی‌اطلاعی از تاریخ گذشته چهارباغ عباسی، کم‌رنگ شدن فعالیت‌های فرهنگی- هنری، روشنایی نامطلوب، وجود فضاهای بدون استفاده در محور، تجهیزات نامناسب در فضای چهارباغ، کمبود سرویس بهداشتی.	عدم کارایی فضا	پیامدی
قدمت گردشگری چهارباغ عباسی، حفظ آثار تاریخی با اجرای پیاده‌راه‌سازی، تداعی اصفهان صفوی، پیاده‌راه سازی محور جهت حفظ آثار تاریخی، توجه به اصالت در برگزاری فعالیت‌ها، حفظ درختان به‌دلیل هویت، حفظ میراث چهارباغ، توجه به آثار و نشانه‌های تاریخیِ تداعی‌کنندهٔ گذشتهٔ شهر و نشان‌دهندهٔ هویت شهر، حفظ آثارتاریخی در ایجاد و گسترش پیاده‌راه‌ها، قدمت طولانی چهارباغ عباسی، دارای هویت بودن، توجه به فرهنگ ملی، استفاده از معماری تاریخی، توجه به بافت تاریخی‌محور.	هویت تاریخی‌محور	علّی
رضایت از طراحی و گسترش پیاده‌راه‌ها، گسترش پیاده‌راه‌سازی در خیابان‌های اطراف چهارباغ، افزایش امکانات رفاهی جهت جذب توریست، گسترش فضای پیاده‌محور در اطراف چهارباغ، گسترش پیاده‌راه‌سازی در محورهای رقیب، رضایت از طراحیِ پیاده‌راه، رضایت از گسترش پیاده‌راه‌ها، رضایت نسبی از طراحی پیاده‌راه، رضایت نسبی از گسترش پیاده‌راه‌ها، پیاده‌روی، خرید و تفریح، تفریحی بودن، مسیر پیاده‌روی لذت‌بخش، برگزاری تورهای گردشگری، خرید و پیاده‌روی، تجاری بودن، رشد اقتصاد غیرنفتی.	توسعهٔ گردشگری	پیامدی
برقراری امنیت با جلوگیری کردن از تردد وسایل نقلیه، برقراری امنیت کافی، برقراری حس امنیت برای پیاده‌روی.	ایمنی و امنیت	تعاملی
برگزاری فعالیت‌های گوناگون، جذابیت چهارباغ در همهٔ زمان‌ها، تمایز میان خیابان چهارباغ با خیابان‌های اطراف، برگزاری گالری‌ها و موزه‌ها، برگزاری برنامه‌های کلاسیک، ایجاد رویدادهای تفریحی و هنری، اجرای برنامه‌های شاد و سنتی، زیبایی و جذابیت در همهٔ زمان‌ها، حضور هنرمندان مختلف، افزایش جذابیت با فضای سبز، خاص بودن فضا، رضایت از برگزاری برنامه‌ها، دارا بودن پتانسیل برگزاری برنامه‌های متنوع.	تنوع و جذابیت	تعاملی
فضای سبز مطلوب، منظر مطلوب، منظر مطلوب باوجود فضای سبز.	زیبایی بصری	پیامدی

ادامه جدول ۱. مفاهیم، مقولات و ابعاد آن

مفاهیم	مقولات	ابعاد مقولات
وجود سرزندگی در فضای چهارباغ، افزایش نورپردازی، افزایش نشاط.	سرزندگی شهری	پیامدی
نورپردازی مناسب، نیمکت‌های مناسب، روشنایی مطلوب.	مبلمان شهری	تعاملی
توجه به ساماندهی بدنهٔ غربی، افزایش فعالیت‌های فرهنگی، توجه به مسیرهای اطراف چهارباغ جهت پیاده‌راه‌سازی، برقراری فعالیت‌های فرهنگی، نیاز به برنامه‌ریزی مناسب در چهارباغ جهت اجرای فعالیت‌های گوناگون، افزایش فعالیت‌های فرهنگی جهت جذب جمعیت، نیاز به مرمت و پیرایش بدنهٔ چهارباغ، برگزاری فعالیت‌های فرهنگی گوناگون، ایجاد تقویم فرهنگی، تعادل و توازن در برگزاری فعالیت‌های گوناگون، برگزاری فعالیت‌های رویدادمحور، نیاز به طرح جامعِ کاربری‌های محور، ساماندهی فعالیت کاربری‌ها و مشاغل، پرهیز از افراطی‌گری در بحث‌های فرهنگی، مذهبی و هنری، نیاز به اتاق فکرِ متشکل از اساتید برجسته، رسیدگی به محور چهارباغ در تمام فصول، ساماندهی اطراف فضاهای آبی و استفاده از آب‌نما، نیاز پیرایش ضلع غربی، کاهش آسیب‌های اجتماعی و جذب جوانان در بستر تمدن تاریخی و فرهنگی، اجرای برنامه‌های مطابق با مناسبت‌ها، افزایش مبلمان، در نظر گرفتن نیازهای سالمندان، برگزاری فعالیت‌ها در مکان‌های مخصوص، اجرای برنامه‌های مطابق با مناسبت‌ها، فعال کردن بدنهٔ شرقی، استقرار وسایل بازی و ورزشی، استفاده از آب‌نما، اتوبوس رایگان برای چهارباغ، ایجاد پارکینگ، توجه به اعتدال در برنامه‌ها، ایجاد فضای مناسب برای کودکان، افزایش کافه‌ها در محور، حضور ماشین‌های برقی، توجه به ترافیک، جلوگیری از ورود موتور سیکلت، ایجاد فضاهایی جهت فعالیت‌های ورزشی، تغییر کاربری مغازه‌ها، در نظر گرفتن سلایق مختلف، استعدادیابی و استفاده از نیروی جوان، نظرخواهی از کسبه جهت برگزاری فعالیت‌ها، ساماندهی مدیریتی کارآمد، برگزاری فعالیت‌ها در مکان‌های مخصوص، برگزاری مراسمات عبوری و عدم استقرار در محل ثابت، ایجاد کاربری‌های برند، فرهنگ‌سازی در استفاده از امکانات موجود، تعادل و توازن در برگزاری فعالیت‌های گوناگون، ایجاد آب‌نما، عدم وجود فضاهای بلااستفاده، ایجاد فضای بسته.	کارایی عملکردی	پیامدی
برندسازی، بی‌توجه بودن به کاربری‌های تجاری با قدمت زیاد، توجه به بحث صنایع خلّاق.	بهبود شرایط اقتصادی	پیامدی
وجود گروه‌های اجتماعی نامناسب و گسترش ناهنجاری‌های اجتماعی، استعمال دخانیات، فرهنگ نامناسب برخی افراد، از بین رفتن آرامش با برگزاری مراسماتِ بزرگ‌مقیاس، آلودگی‌های صوتی با برگزاری فعالیت‌ها، وجود شرایط نامناسب، نامطلوب بودن امنیت اخلاقی.	مداخله‌گرهای برهم‌زنندهٔ آرامش	پیامدی
کاهش ترافیک به‌دلیل پیاده راه شدن، دسترسی مناسب، توجه به مسیرهای منتهی به چهارباغ، توجه به پارکینگ‌ها، پیونددهندهٔ مراکز و عناصر شهر، دسترسی مطلوب به سایر فضاها و مکان‌ها، ترافیک در محورهای مجاور، ایجاد محل‌های مناسب پارکِ وسایل نقلیه، ساماندهی وضعیت عبورومرور وسایل نقلیهٔ موتوری، برقراری دسترسی‌ها در محور چهارباغ، عدم دسترسی مناسب به فضای چهارباغ، عدم توجه به سالمندان جهت رفت‌وآمد.	دسترسی‌پذیری	تعاملی
پیاده‌راه‌سازی محور براساس مطالعات زمینه‌ای، استفاده از افراد خبره جهت اجرای پروژه پیاده‌راه‌سازی، برنامه‌ریزی صحیح در اجرای پروژهٔ چهارباغ، برنامه‌ریزیِ ترافیکی مناسب، توجه به کمترین مداخله در محور.	اقدامات اصولی و بابرنامه	پیامدی
تداعی‌کنندهٔ آرامش، آرامش با صدای آب، حس آرامش، آرامش و دلپذیر بودن، جریان آب و قدم زدن، اجرای برنامه‌های کوچک‌مقیاس جهت حفظ آرامش.	آرامش‌بخشی	پیامدی
حضور هنگام صبح، حضور هنگام عصر، حضور هنگام شب، حضور به‌دلیل فعالیت‌های کاری، حضور در روزهای تعطیل، حضور در چهارباغ در بهار و پاییز، حضور در چهارباغ در پاییز، حضور هنگام بهار، حضور در محور در تمام زمان‌ها، افزایش حضورپذیری در محور، استفاده از محور چهارباغ به‌دلیل مالکیت.	حضورپذیری	تعاملی
دلپذیر بودن به‌دلیل عدم حضور خودرو، آسایش محیطی، و فضای سبز مطلوب در محور.	راحتی و آسایش	پیامدی

ادامه جدول ۱. مفاهیم، مقولات و ابعاد آن

مفاهیم	مقولات	ابعاد مقولات
دیدار و گفت‌وگو.	تعاملات اجتماعی	تعاملی
نامطلوب بودن امنیت مجاور محور، نبود امنیت کافی.	ناامنی نسبی	پیامدی
وجود پاتوق‌ها و فرهنگ‌های مختلف.	وجود خرده‌فرهنگ‌ها	پیامدی
هوای نامطلوب در فصل گرما، خنک‌سازی هوا در فصل گرما.	آسایش اقلیمی	علّی
شرایط اقتصادی نامطلوب، اقتصاد بهتر در گذشته، استفاده از محور چهارباغ به‌دلیل فعالیت اقتصادی.	شرایط اقتصادی	پیامدی
روشنایی مطلوب در فضای چهارباغ، و وجود مبلمان شهری مناسب.	کیفیت فضایی	پیامدی

(نگارندگان، ۱۴۰۱)

نتیجه‌گیری

در بررسی صورت‌گرفته در محور چهارباغ عباسی، مصاحبه با سه گروه مدیریت شهری، گروه بومی و غیربومی انجام گرفته است. پیرامون هدف اول با عنوان سنجش نظرات پیرامون پروژه احیای محور چهارباغ عباسی از دیدگاه مدیریت شهری و مردم، در گروه مدیریت شهری اشاره شده است که احیای خیابان چهارباغ عباسی باتوجه‌به آثار و نشانه‌های تاریخی صورت گرفته و هدف، تداعی اصفهانِ صفوی در محور بوده است. همچنین اشاره شده که به کاربری‌هایی با قدمت زیاد توجه کمی شده و برخی از بدنه‌های خیابان متروکه گردیده یا فعالیت مناسبی در آن جایگزین نشده است، همانند بدنهٔ شرقی. برخی از نشانه‌های تاریخی نیز متأسفانه از بین رفته است. بااین‌حال برخی نیز معتقدند که احیای چهارباغ براساس مطالعات زمینه‌ای صورت گرفته و احیای آن یک اتفاق تاریخی بوده و از آسیب‌های بیشتر جلوگیری شده است. این کار موجب کاهش ترافیک از مرکز شهر و آلودگی گردیده و چهارباغ عباسی پاتوقی برای همهٔ گروه‌های سنی شده است. همچنین سعی بر آن بوده است که باتوجه‌به بافت چهارباغ عباسی از مبلمان مناسبی استفاده شود و مسیرهای اطرافِ منتهی به این خیابان نیز ساماندهی گردد. به عقیدهٔ مدیریت شهری انحصاری کردن فضای چهارباغ بزرگ‌ترین صدمه را به آن خواهد زد. از دیدگاه اکثریت گروه بومی، فضاسازی چهارباغ عباسی مطلوب است و حضور در چهارباغ عباسی بیشتر جنبهٔ تفریحی دارد و مراجعه بیشتر برای فعالیت‌های غیراقتصادی می‌باشد. اکثر خریدها از مغازه‌های اغذیه‌فروشی است و حضورپذیری در فضایِ خیابان بیشتر شده است نه در مراکز تجاری. گروه بومی معتقد هستند که در برگزاری رویدادها و فعالیت‌های گوناگون باید تعادل برقرار شود و سلایق مختلف در نظر گرفته شود چراکه خیابان چهارباغ عباسی دارای پتانسیل برای برگزاری برنامه‌های متنوع می‌باشد. همچنین بنابر پیشنهادات آنان باید از نشانه‌های تاریخی و اسلامی و متناسب با فرهنگ ملی، بیشتر در فضای خیابان استفاده شود. درگروه غیربومی، اکثریت فضای چهارباغ عباسی را فضایی دارای آسایش محیطی، یادآور خاطرات گذشته، فضایی خاص، دارای آسایش و تداعی‌کنندهٔ دوران صفوی می‌دانند. این گروه در همهٔ زمان‌ها در فضای چهارباغ عباسی حضور داشته‌اند چراکه معتقدند این محور در همهٔ زمان‌ها زیبایی و جذابیت خاصی دارد. این گروه از برنامه‌ها رضایت داشتند ولی از عدم اعتدال در برگزاری و عدم اطلاع‌رسانی مطلوب ناراضی بودند.

پیرامونِ هدف شناسایی مطالبات محقق‌نشده و کاستی‌های احتمالیِ فراموش‌شده درراستای تعریف پروژه‌های آینده ازنظرِ مدیران شهری، قسمت شرقی چهارباغ موفق نبوده است. حتی مترو نیز در آینده ممکن است تأثیرات مخربی را داشته باشد. همچنین باید تعداد سینماها و حتی تئاترها افزایش یابد و بدنهٔ قوی‌تری ایجاد شود. برخی از موارد مرمت شوند مانند باغِ خیمه‌گاه، بازسازی کاخ جهان‌نما، احیای حوض هفتم. مدیریت شهری معتقد است یک‌بعدی نگاه کردن به برنامه‌ها نامناسب است. همچنین بیان شده است سیما و ظاهر ساختمان‌ها

به بررسی نیاز دارند. مغازه‌های دوطرف چهارباغ در شأن و جایگاه این خیابان نیست. باید سیاستی اتخاذ شود تا فعالیت‌ها به سمت شهر خلّاق صنایع دستی پیش برود. باید از حضور و دیدگاه‌های اساتید برجسته در بحث‌های تاریخی، فرهنگی و جامعه‌شناسی اتاق فکری جهت توسعهٔ مباحث تاریخی و فرهنگی بهره برد. ازنظرِ مدیران شهری ساماندهی مشاغل، نبود ضابطهٔ مناسب در طراحی و نیاز به طرحی جامع برای کاربری‌های محور و توجه به پارکینگ و آثار و نشانه‌های باقی‌مانده تاریخی، تقویم فرهنگی و توجه بیشتر به منظر فرهنگی، اهمیت دارد. نبود یک پیوست فرهنگی- اجتماعی برای خیابان و تبدیل شدن آن به یک ویترین و وجود خرده‌فرهنگ‌ها و ناهنجاری‌های اجتماعی از دیگر مشکلاتِ بیان‌شده است. همچنین عدم ارتباط مدیریت شهری با کسبه، نبود برند مناسب برای چهارباغ عباسی و خشک شدن درختان ازجمله موارد مطرح‌شده است. ازنظرِ گروه بومی، نورپردازی باید بیشتر شود. این کار در شب و با بسته شدن مراکز تجاری اهمیت بیشتری می‌یابد. افزایش آب‌نما، نیمکت و سرویس بهداشتی نیز مد نظر آنان بوده است. این گروه معتقدند در اجرای برنامه‌ها و مراسمات از کسبه نظرخواهی شود، پارکینگ‌ها ساماندهی و بچه‌هایِ کار جمع‌آوری شوند. به عقیدهٔ آنان باید از ورود موتورسیکلت جلوگیری کرد و مسیری برای دوچرخه‌سواران در نظر گرفته شود. آن‌ها معتقدند علاوه‌بر ساماندهی خیابان باید فضاهای مجاور نیز مناسب‌سازی و مغازه‌های خرده‌فروشی باید جمع شوند. ازنظرِ گروه غیربومی باید تعداد آب‌نماها و نیمکت‌ها افزایش یابد، کیفیت نورپردازی بهتر شود، بدنهٔ شرقی فعال گردد، ماشین‌های برقی استقرار یابند و از حضور موتورسیکلت جلوگیری شود. برنامه‌های متنوع‌تری برگزار گردد. این گروه فضای چهارباغ را مناسب برای حضور به‌تنهایی، با دوستان و خانوادهٔ خود می‌دانند. بااین‌حال از فرهنگ نامناسب برخی از افراد نارضایتی داشتند.

در انتها و با عنایت به کدهای باز، محوری و گزینشی موارد زیر به‌عنوان نتایج نهایی به دست آمد.

در گروه مدیریت شهری، رضایت از طراحی و گسترش پیاده‌راه‌ها (۸ مورد)، توجه به آثار و نشانه‌های تاریخی (۴ مورد)، پیاده‌راه‌سازی محور براساس مطالعات زمینه‌ای (۴ مورد)، برگزاری فعالیت‌های گوناگون (۳ مورد)، و ازدیاد مغازه‌های خرده‌فروشی و فست‌فودی (۳ مورد) مقولاتی بودند که بیشتر از سایر موارد مورد توجه قرار گرفتند. در گروه غیربومی، تفریحی بودن محور با اختلاف زیاد بیشترین تکرار را داشت (۲۷ مورد). بعد از آن به‌ترتیب کدهای رضایت از طراحی (۱۸ مورد)، رضایت از گسترش پیاده‌راه‌ها (۱۷ مورد)، تجاری بودن محور (۹ مورد)، حضور در همهٔ زمان‌ها (۸ مورد)، و حضور با خانواده (۸ مورد) بیشترین تکرار را به خود اختصاص دادند. در نهایت در گروه بومی کدهای سابقه سکونتِ بالا (۱۹ مورد)، مبلمان مناسب (۱۷ مورد)، استفاده از نشانه‌های تاریخی- اسلامی (۱۷ مورد)، تعادل در برگزاری فعالیت‌های گوناگون (۱۵ مورد) و تفریحی بودن (۱۴ مورد)، به‌ترتیب بیشترین تکرار را داشتند.

به‌این‌ترتیب می‌توان بیان کرد توجه به نشانه‌های تاریخی و هویت تاریخی‌محور، تداعی خاطرات جمعی، همه‌شمولی و توسعهٔ گردشگری و مبلمان شهری بین مصاحبه‌شوندگان، اهمیت فراوانی را در مرحلهٔ دوم فرایند کدگذاری دارد.

در انتها و باتوجه‌به نتایج به‌دست‌آمده می‌توان نتیجه گرفت احیای بافت تاریخی‌محور چهارباغ عباسی از دید مدیریت شهری و گردشگران رضایت‌بخش بوده است. کسبه رضایت کمتری را نسبت به این دو گروه داشتند که مربوط به کاهش فروش آنان می‌باشد. در این زمینه می‌توان به راهکارهایی چون ارائه حمل‌ونقل پاک درون‌محوری، احداث یا بهبود پارکینگ‌ها جهت تسهیل دسترسی و تقویت امکانات رفاهی جهت افزایش مدت زمان حضور افراد در محور و تلاش درجهت ارتقای برند خیابان درراستای ارتقای گردشگری به‌منظور افزایش رضایتمندی کسبه اشاره کرد.

بااین‌حال چهارباغ عباسی بستری مناسب برای بروز تعاملات اجتماعی و رویدادهای فرهنگی- اجتماعی است. این پروژه توانسته است به توسعهٔ فضای عمومی در بافت تاریخی، ارتقای فرهنگ پیاده‌روی و تقویت ارتباطات اجتماعی کمک کند. البته بررسی و رفع نگرانی‌های شهروندانی که رضایت کمتری دارند نیز باید مد نظر قرار

گیرد. لذا درصورتِ مدیریت مناسب و ارائه راهکارهای مطلوب، می‌توان رضایت عمومی را افزایش و مزایای احیای محور تاریخی را برای تمام افراد جامعه گسترش داد. در شکل۴ به ارائه مدل زمینه‌ای پرداخته شده است. پیشنهاد می‌گردد به‌منظور انجام پژوهش‌هایی در آینده به موضوعاتی چون بررسی نقش احیای محور چهارباغ عباسی در افزایش فرصت‌های اقتصادی و توسعه گردشگری، بررسی تأثیرات زیست‌محیطیِ احیای محور تاریخی چهارباغ عباسی، مطالعه تطبیقی احیای محور چهارباغ عباسی با نمونه‌های مشابه در سایر شهرهای تاریخی جهان، و بررسی نقش فناوری‌های نوین در این محور پرداخته شود.

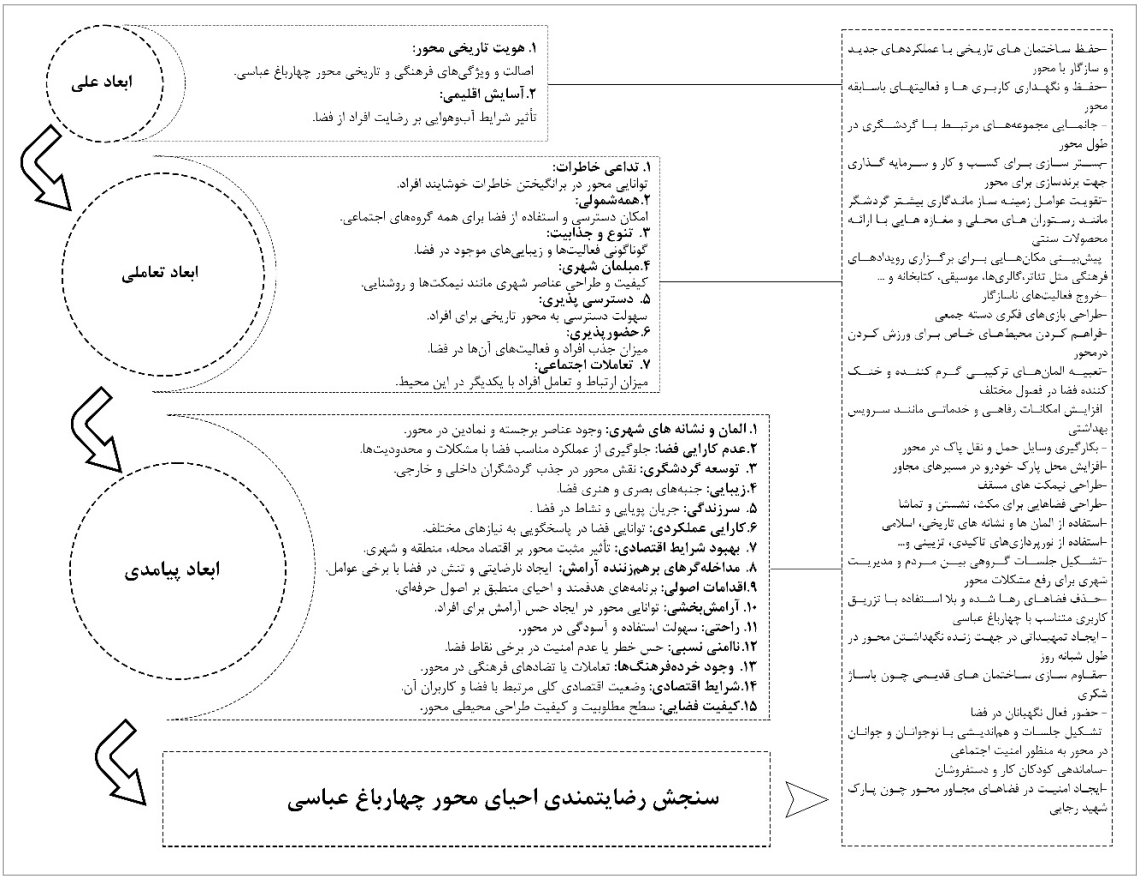

شکل۴. مدل زمینه‌ای سنجش رضایتمندی احیای محور چهارباغ عباسی (نگارندگان، ۱۴۰۱)

سپاس‌گزاری

این مقاله مستخرج از طرحی پژوهشی با عنوان "مطالعهٔ تأثیرات فرهنگی اجتماعی پیاده‌راه چهارباغ عباسی (متفا)" در سال ۱۴۰۱-۱۴۰۰می‌باشد. بدین‌وسیله از عوامل شهرداری اصفهان، سازمان نوسازی و بهسازی، و معاونت برنامه‌ریزی و توسعهٔ سرمایه انسانی، و تمامی مدیران شهری که با مساعدت خود ما را در این پژوهش یاری نمودند، تشکر و قدردانی می‌شود.

فهرست منابع

- پاکزاد، جهانشاه (۱۳۹۱). **راهنمای طراحی فضاهای شهری در ایران**. چاپ ششم، تهران: شهیدی.
- پورحیدر شیرازی، فرزانه و آرایش آرانی، حمید (۱۳۹۴). ساماندهی مراکز شهری با تکیه بر شاخص پیاده‌محوری نمونه موردی: منطقه ۳ در شهر اصفهان. *همایش ملی بافت‌های فرسوده و تاریخی شهری، چالش‌ها و راهکارها*، کاشان.

- پورمختار، احمد (۱۳۹۲). بررسی میزان پیاده‌مداری در خیابان چهارباغ اصفهان و تأثیر آن بر تعامل اجتماعی شهروندان. *نشریه علمی پژوهشی مطالعات شهر ایرانی اسلامی*، (۱۱): ۱۰۰- ۹۱.
- ثقه‌الاسلامی، عمیدالاسلام و کلاته‌رحمانی، اسماعیل (۱۳۹۴). ترجیح یک فضای پیاده‌مدار الگویی جدید در توسعه فضاهای شهری پیاده. *کنفرانس بین‌المللی پژوهش‌های نوین در عمران، معماری و شهرسازی*. تهران: مرکز همایش‌های بین‌المللی صداوسیما.
- حبیبی، کیومرث و حقی، محمدرضا (۱۳۹۷). مقایسه تطبیقی کیفیت پیاده‌راه‌ها در ایران و خارج کشور با مدل ANP. *معماری و شهرسازی ایران*، ۹ (۱): ۱۹-۵.
- رسولی، سارا و رحیم دخت خرم، سمیرا (۱۳۸۸). ایجاد منظر شهری مطلوب در مسیرهای پیاده. *معماری و شهرسازی آرمان شهر*، ۲ (۳): ۱۱۲- ۱۰۳.
- رنجبر، احسان و رئیس‌اسماعیلی، فاطمه (۱۳۸۹). سنجش کیفیت پیاده‌راه‌های شهری در ایران نمونه موردی: پیاده‌راه صف (سپهسالار) تهران. *نشریه هنرهای زیبا: معماری و شهرسازی*، ۲ (۴۲): ۹۳- ۸۳.
- زنگنه شهرکی، سعید؛ حمیدی، اکبر و حسین‌پور، مهدی (۱۳۹۷). ارزیابی تأثیرات اجتماعی پیاده‌راه‌ها بر شهروندان در بافت‌های قدیمی (مطالعه موردی: پیاده‌راه خیام جنوبی شهر ارومیه). *پژوهش‌های جغرافیای برنامه‌ریزی شهری*، ۶ (۲): ۲۶۴-۲۳۷.
- جیکوبز، جین (۱۹۶۱). **مرگ و زندگی شهرهای بزرگ امریکایی**. ترجمه حمیدرضا پارسی و آرزو افلاطونی، چاپ پنجم، تهران: دانشگاه تهران.
- شیخ‌حسنی، حسین؛ مرادی‌فر، امیر و پورخداداد، بهناز (۱۴۰۰). ارزیابی اثرات پیاده‌راه‌سازی بر بهبود ارتباطات و تعاملات اجتماعی شهروندان، مورد مطالعه: پیاده‌راه شهر رشت. *فصلنامه علمی پژوهش‌های بوم‌شناسی شهری*، ۱۲ (۳): ۳۸-۱۲.
- علی‌نژاد، منوچهر؛ پورگنجی، ابوالفضل و دارابی، حسین (۱۳۹۸). ارزیابی تأثیرات اجتماعی و فرهنگی پروژه ارتقاء کیفی میدان مشق تهران. *دوفصلنامه جامعه‌شناسی اقتصادی و توسعه*، ۸ (۲): ۳۶۲-۳۳۳.
- غفاری گیلانده، عطا و محمدی، چنور (۱۴۰۱). ارزیابی ابعاد سرزندگی در پیاده‌راه‌های شهری، مطالعه موردی: پیاده‌راه اسفریس اردبیل. *فصلنامه علمی پژوهش های بوم شناسی شهری*، ۱۳ (۱): ۱۰۶-۸۹.
- لک، آزاده (۱۳۹۳). کاربرد نظریه زمینه‌ای در پژوهش‌های طراحی شهری. *صفه*، ۲۴ (۱): ۶۰-۴۳.

Received: 2023/10/25
Accepted: 2025/01/05

Measuring Satisfaction with the Restoration of the Historical Axis of Chaharbagh Abbasi with an Emphasis on the Cultural-Social Dimension*

Mina Harandi ** **Hamid Saberi** *** **Zahra Hassani** **** **Mohaddeseh Keshavarz** *****

Abstract

Abbasi Chaharbagh plays a role as one of the most important urban spaces in Isfahan and can well appear as an influential element in crystallization of the concept of sense of place for its audience. The existence of the natural axis of Zayandehroud and the green axes at the intersection with the historical axis of Chaharbagh have doubled the physical qualities of this urban space. These conditions have provided a favorable environment for citizens to use this urban space on foot. This research is in line with assessing opinions regarding the revival of Abbasi Chaharbagh axis with an emphasis on socio-cultural impacts and is, in its nature, a user-oriented research. Among the important necessities of studying the socio-cultural impacts of Abbasi Chaharbagh sidewalk, we can mention its strong and bilateral physical and social nature. Therefore, the main goal of the plan to revive the cultural-historical axis of Chaharbagh Abbasi with the function of urban-tourism footpath is to, while reviving Chaharbagh Abbasi, reflect part of the historical landscape of Isfahan in its most important and influential historical period in the new plan. In this regard, a qualitative approach and grounded theory method were used. Information was obtained by using in-depth interviews with urban experts who were selected in the form of a sampling of skilled individuals based on their expertise. Information was also collected through interviews with tourists and businessmen, which were targeted sampling. The results obtained were presented in the form of a grounded model and a nuclear category in order to measure satisfaction with the revival of the axis. Finally, it was found that attention to historical signs and historical-oriented identity, the association of collective memories, inclusiveness, tourism development, and urban furniture were of the greatest importance among the three groups of interviewees.

Key words: footpath, historical axis, Chaharbagh Abbasi.

---

* This article is taken from a research project of Isfahan Municipality with the title "Study of social cultural effects of Chaharbagh Abbasi footpath (METFA").

** PHD in Urbanism, Tourism Research Center, Na.C., Islamic Azad University, Najafabad, Iran. (corresponding author).
Minaharandi@sar.iaun.ac.ir

*** Associate Professor, Department of Geography, Tourism Research Center, Na.C., Islamic Azad University, Najafabad, Iran.

**** M.A in Urban Planning, Tourism Research Center, Na.C., Islamic Azad University, Najafabad, Iran.

***** M.A in Urban Planning, Tourism Research Center, Na.C., Islamic Azad University, Najafabad, Iran.